

מתורתו של רבינו מרן רבי שלמה פיישר זצוק"ל

וישמע יתרו כהן מדין חתן משה וגו' (יה, א).

מה שמעוה שמע וצא, קריעת ים סוף ומלחמת עמלק (כ"ז).

במדרש (כו, ו), ל"ן תבה זה עמלק, ופתי יערים זה יתרו.

העניין, כי ב' פרשיות אלו קרי"ם ומלחמת עמלק הן השלמה ליצי"מ, פרוד הקרוב וקרוב הרחוק, וכן לענ"ד יהיה בירור וצרוף כחלק מהנאולה, והנה גדול האף על עמלק הוא מפני שהיה אה, ובשעה ששמעו עמים ירגזון והיה קדח"ש, בא דוקא אחד מהקרובים ונעשה בן בליעל שקפץ לאמבטי רותחת והטיל ספק וליצנות בכל הענין לזה נגרם ע"י פידים שרפו ידיהם ונתקררה אצלם המדרגה הקודמת, שעי"ז ניתן כח לסמ"א לחזור ולהתגבר, והנה יתרו שנתקרב דוקא אחרי ששמע מעשה עמלק, פעל אצלו זה פעולה הפוכה, ונתקרב.

עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים כי בדבר אשר זדו עליהם (יה, יא).

וכעונו לנפשו, לטון ויזל יעקב נזיל (בלאקית כה, כט), נקדקה לטל נטלו, זה נתבטלו (כ"ז).

היינו מדה כנגד מדה. וצ"ב רישא דקרא, מהו עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים.

ונראה, כי מכיון שהוא מעניש מדה כנגד מדה, ראייה מכאן שהוא שליט על הכל, ולא כהאומרים שתי רשויות הן. דאל"ה, היאך נעשתה נקמה באותו דבר עצמו שבו היתה פורענותם של ישראל, שאם אלהי המים שונא לישראל והרע להם, היאך הרע עתה למצרים, אע"כ הקב"ה גדול על הכל ובידו כל הכחות (וכעי"ז קצת כתב הספרנו וע"י במלבי"ם).

ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל יראי אלהים אנשי אמת שנאי בצע ושמת עליהם שרי אלים שרי מאות שרי המשים ושרי עשרת (יה, כא).

אנשי חיל יראי אלקים אנשי אמת שונאי בצע – ד' מדות אלו הן כנגד ד' כתות שאינן מקבלות פני שכניה דאמרו הו"ל בסופה (מב, א), כת ליצים, וכת חניפים, וכת שקרים, וכת מספרי לשון הרע.

אנשי אמת כנגד שקרנים. יראי אלקים כנגד ליצים, שהליצנות פריקת עול יר"ש. אנשי חיל כנגד חנפים, שהם תקיפים ואין מהניפין לרשעים. ושונאי בצע כנגד מספרי לה"ר, שקבלת לה"ר הוא כענין בצע, וכמשאדה"כ (יהושע ט' י"ד) ויקחו מצידם ופירש"י קבלו דבריהם שצדום בפייהם וכו'.

ושפטו את העם בכל עת והיה כל הדבר הגדל יביאו אליך וכל הדבר הקטן ישפטו הם והקל מעליך ונשאו אתך (יה, כב).

במנהדרין (לד, ב) רבא רמי כתיב ושפטו את העם בכל עת וכתיב והיה ביום הנחילו את בניו הא כיצד, יום לתחילת דין, לילה לגמר דין. ונראה הטעם שאין מתחילין דין בלילה אבל גומרין, כי כן הוא בטבע, שדבר חדש לתחילת בלילה אין הדעת צלולה ואילו לגמור דבר שהתחילו ביום שפיר צלולה הדעת.

ומשה עלה אל האלהים ויקרא אליו ה' מן ההר לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד לבני ישראל וגו' והייתם לי סגלה מכל העמים כי לי כל הארץ (יט, ג-ה).

בספר צרור המור כתב והייתם לי סגולה וכו' אמר לנשים, ואילו ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וכו' אמר לאנשים, וז"ש כה תאמר לבית יעקב אלו הנשים ותגיד לבני אלו האנשים. וצ"ב דאין אלא אמירה אחת.

ועוד צ"ב דארז"ל דלאנשים אמר דברים קשים כגידים, ומה קושי יש בזה.

והנה המהרש"א במהדו"ב פר"ע (שבת פה, ב) הקשה עמ"ש בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע ירדו ס' ריבוא מלאכי השרת וכו' ב' כתרם, ממי"ג אם הכתרים על נעשה ונשמע א"כ למה הדגישו בשעה

שהקדימו, ואם ההקדמה גורמת אין מקום לב' כתרם, אלא רק אחד על ההקדמה עצמה.

ונראה, דהנה המהרש"א שם פי' שני כתרם כתר כהונה וכתר מלכות. וצ"ב, למה זכו להם ע"י הקדמת נעשה לנשמע.

והנה כתיב ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, וכמהר"ל פירש גוי קדוש, נבדל. ואילו בהקדמת ספר שערי יושר פירש קדוש, מקדש עצמו לאחרים, שיהיו כל עבודותינו ועמלנו מוקדשים למוצת הכלל. שכל הקדשה גדרה התייחדות למטרה מיוחדת, ע"ש באורך, ושניהם צ"ב.

ונראה דשניהם אמת, דהנה קדוש באמת שייך לקב"ה, דהקב"ה קדוש וכל הדברים בעולם שהם כביכול הפציו של הקב"ה קדושים, כגון ס"ת תפילין ומוזוות שהם ד"ת, דהיינו דבריו של הקב"ה, וכן כיהכ"נ וכדו', וזהו גדר תשמישי קדושה. וא"כ אדם שנוהג מעשה עבד ה' הוא קדוש. נמצא הגדר שהוא נבדל מהנאות לא מצד סינוף וכדו' או מטעם אחר, אלא מצד שהוא בחי' שלוחא דרחמנא, ואינו רואה עצמו כחלק מן העולם הנברא, אלא כשליה הכורא לעשות חסד עם הברואים, זהו ענין קדושה.

והנה ישראל גוי קדוש שעליהם כתיב עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו (ישעיה מג, כא), דיישראל מלבד בחי' עם הנבחר יש בהם בחי' שניה שהם שלוחי דרחמנא לעולם, ומשוי"ה מצב עם ישראל אחר מע' אומות, כמ"ש בהנהל עליון גוים וגו' כמספר בני ישראל. וכדרך שאדה"ר נברא אחרון מפני שלא נברא כחלק מן הבריאה, אלא הובא כמנהל, כמ"ש נעשה אדם בצלמינו כדמותנו וירדו וגו', שהוא שלוחא דרחמנא להנהיג העולם. וכן ישראל לגבי או"ה. ומבחי' זו נקראים ישראל גוי קדוש (א.ה. ע"י באורך דרשות בית ישי הרושים לפ' נשא א).

וזה מה שאמרו חז"ל ב הקדמת נעשה לנשמע מי גילה להם לישראל רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו, דמלאך פירושו שליח, אבל מהותו רק שלוחא דרחמנא ואין לו מציאות כלל בלא"ה. וזהו ענין נעשה ומיד שנגמור המעשה שוב נחזור לשמוע מה נצטווה שוב, כעבד שאין לו אלא עבודתו.

והנה ע"י הקדמת נעשה לנשמע גילו ישראל בחי' זו שבהם. נמצא עי"ז נתגלו ב' הבחינות שבישראל, בחי' עם ובחי' גוי (וכמ"ש הגר"א בביאור ההבדל בין עם לגוי) ולכן זכו לב' כתרם בהקדמתם נעשה לנשמע.

וא"ש נמי מדוע זכו לכהונה ומלכות, שזוהי מידת כהונה ומלכות להיות מנהיג ומיטיב עם הרבים. ומעתה א"ש דב' פרשיות יש כאן, דלנשים אמר והייתם לי סגולה מכל העמים, ואילו לאנשים אמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש, ויבואר עפ"מ"ש כמק"א דעיקר המצוות ניתנו לכלל, וקיום כל יחיד אותם אינו אלא בבחי' שהוא חלק מהציבור, ואשה לאו בת ציבור כמשארז"ל ק' נשים כחד גברא, ודו"ק (א.ה. ע"י באורך דרשות בית ישי הרוש למתן תורה).

ועוד נראה לפרש בצרור המור לפי מ"ש במדרש (במדב"ר פ"ז) א"ל האלהים וכו' חי"ך, בכובים הם עומדים אינם משלמים לי אלא מ' יום שנאמר ואתם תהיו לי ממלכת כהנים. נמצא שרמו להם ככאן על הטא העגל, והיינו דברים קשים.

ויומתק ג"כ לפ"ז מפני מה לא אמר זה לנשים, שהרי הנשים לא היו עתידות לחטוא בעגל וק"ל.

ועינו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה וישב משה את דברי העם אל ה' (יט, ח).

בשבת (פ"ה, א) איתא, דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים ריבוא מלאכי השרת לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרם, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע, וכיון שהטאו ישראל ירדו ק"כ ריבוא מלאכי חבלה ופירקום. ועיין בתוס' שם שעמדו על השינוי

במספר המלאכים, שמלה"ש היו ששים ריבוא ואילו מלאכי חבלה היו ק"ב ריבוא.

ונראה, הדנה קי"ל בקדושי (ל"ט, ב), מהשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, מהשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה הוין מהרהור ע"ז, דפרכינן התם ודילמא מהרהר בע"ז הוה, דכתיב למען תפוש את בני ישראל בלבם. ונראה פשוט שאין הכונה לומר שע"ז היא יוצאת מן הכלל להיות המחשבה בה מצטרפת למעשה, אלא באמת מצד ענין הצטרפות מחשבה למעשה לא שאני ע"ז משאר עבירות שאין מצטרפת בהם המחשבה. אלא ע"ז מילתא אחריתא הוא דאית בה, שההרהור בה הוא עצמו הטא, שמקבל לע"ז באלוה, והויה המחשבה הטא בפ"ע. והשתא מבואר שפיר, הדנה שני הכתרים היו אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע דהיינו הקבלה בלב לעשות. והנה מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה ומשום כך היו שני הכתרים מצורפין בידי מלאך אחד. משא"כ כשהטאו בעגל ופגמו במעשה ובמחשבה, הנה מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה. אלא ששם הרי היתה מחשבת ע"ז שקבלו עליהם את העגל באלוה. נמצא שהיו שם שני הטאים, ע"ז במעשה, והרהור ע"ז. וכמש"נ דהרהור ע"ז הטא בפ"ע הוא. משו"ה שפיר באו שני מלאכי חבלה לכ"א לפרק כל כתר בפ"ע, הרי לך ק"ב ריבוא.

וידבר אלהים את כל הדברים האלה לאמר (ב, א).

בשבת (פה, ב), כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה נתמלא כל העולם כולו בשמים. וכיון שמדבור ראשון נתמלא דבור ב' להיכן הלך, הוציא הקב"ה רוח מאוצרותיו והיה מעביר ראשון ראשון. וצ"ב א"כ מה הרויחו, ואפוכי מטרטא למה לי.

וי"ל, שכל דיבור ה' ריח מיוחד בפ"ע. ועי"ל דדרך הוא שכשהאדם מתרגל אל הריח שוב אינו מריח ולכן הביא ריח אחר.

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (ב, ב).

בילקוט שמעוני (בראשית ב, ועי' תנחומא כאן) איתא, ר' אלעזר בר אבינא אומר כ"ו דורות היה אל"ף קורא תגר לפני הקב"ה, אמר לפניו רבש"ע אני ראשון של אותיות ולא בראת עולמך כי, א"ל הקב"ה וכו' למחר אני עתיד ליתנה בסני ויני פותח אלא כך שנאמר אנכי ה' אלהיך. ונראה פירושו, שהעולם נברא בכי"ת פי' כאמצע, שהאדם אינו יודע מה שורש דבר ומה לפניו ורואה לפניו העולם כחידה סתומה, עד שבא הקב"ה בסני וגילה שורש הענין (האות אל"ף) אנכי וגו'.

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (ב, ב).

תמחו בעלי המסורת על שיש בידינו ב' מיני טעמים על עשרת הדברות עליון ותחתון, הרי הטעמים הלל"מ הם והיאך שייך להיות ב' סוגי טעמים לאותה פרשה עצמה. ועוד שלמנהג אשכנז אין קורין הטעם עליון בפר' ואתחנן בשום זמן.

והענין הוא פשוט עפ"מ"כ חז"ל פ"ק דברכות (ה, ב) עה"פ ואתנה לך את לחת האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם (שמות כד, יב), הלחת אלו עשרת הדברות, והתורה זו מקרא, והמצוה זו תושבע"פ. נמצא לפ"ז דיש ב' בחינות בפרשת עשרת הדברות, חדא דין פרשה כשאר פרשיות התורה, ועוד ענין מיוחד של עשרת הדברות. וא"כ שייך שפיר לומר שבמה שניתנו בתורת פרשה כשאר פרשיות יש להם טעמים ככל הפרשיות, אבל במה שהם מיוחדים לעצמם ניתנו טעמים מיוחדים, ושניהם הלל"מ. ובזה א"ש מנהג אשכנז שאין הטעמים בשביל צורך קריאה, ובשבועות דקוראים בטעם העליון, שהוא מדין קריאת עשרת הדברות ולא מדין קריאת התורה (א.ה. עי' דרשות בית ישי ס' יד הערה יג ודברים אלו אמר רבינו בכהרותו בפני מרן הגר"ז וקלסיה הרבה פעמים).

אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים (ב, ב).

בקידושי (לא, א), בשעה שאמר הקב"ה אנכי ולא יהיה לך, אמרו אומ"ה לכבוד עצמו הוא דורש. כיון שאמר כבוד את אביך ואת אמך, חזרו

והודו למאמרות הראשונות, רבא אמר מהכא ראש דברך אמת, ראש דברך ולא סוף דברך אלא מסוף דברך ניכר שראש דברך אמת.

ועיין במהרש"א שהעיר שכבוד או"א לא כתיב בסוף הדברות, ותירץ דהוי סוף הדי' דברות הראשונות שהם סוף הלוח הראשון.

והנה ביארנו במק"א שהלוח הראשון הוי מצוות שב"א למקום, ולוח ב' הוי מצוות שב"א לחבירו (א.ה. עי' של"ה שבועות ת"א קטא).

והטעם פשוט, שא"א לפרש שמטרת מצות כבוד או"א הוא מטעם חביבות האב לפני המקום, ולתועלת המקום כ"ה נתנה מצוה זו, שהרי אף אב זה הייב ככיבוד אביו שלו. והארחנו בזה במק"א ואכ"מ.

וא"כ זהו שהשבו שהמצוות שבין אדם למקום מטרתם תועלת וטובת

המקום, כשם שמצוות שב"א לחבירו מטרתם טובת ותועלת חבירו, וכיון שכן נמצא דלכבוד עצמו הוא דורש. אבל כיון שראו במצות כבוד או"א שהיא באה בסוף המצוות שב"א למקום בלוח הראשון ולא בין המצוות שב"א לחבירו בלוח השני, א"כ ע"כ כוונת המצווה אינה לטובת מי שנצטוו עליו אלא לטובת המצווה שהוא יהא בעל מדות טובות וד"א, וא"כ ה"נ המצוות הראשונות אע"פ שנצטוו על המקום, אי"ז לטובתו אלא לטובת המצווה. (א.ה. וז"ל רבינו בדרשות בית ישי (דרוש לבין המצרים הערה טו), והנה נתחבטו המחברים הרבה בשאלה, מה ואיזוהי דרך ישרה שיכור לו האדם בקיום המצוות האנושיות שבתורה. דממ"נ, אם הוא עושה אותם מפני טוב לבו ומדותיו הטובות, נמצא שאינו מקיים בזה מצוות התורה. ואין לו שכר כמצווה ועושה. ואם יעשה אותם אך ורק מפני שאביו שבשמים גזר עליו והוא רוצה לצאת ידי חובת המצווה, הלא הוא אדם מושחת, אכור ורע לב.

ולמש"נ א"ש, דאע"פ שמקיים מצוות אלו מפני טוב לבו, שפיר מקבל עליהן שכר כמצווה ועושה. (ועמש"כ בהערה כ' לפי א', בענין מצות צדקה ורדיפת שלום). ולפמש"נ כאן הגדר במצוות אלו, שהתורה ציותה לשמוע לקול החמלה שבלבו ודו"ק עכ"ל. ועי"ש באורך).

זכור את יום השבת לקדשו (ב, ח).

זכור וכו', תנו לך לזכור תמיד את יום השבת, שאם נזדמן לך חפץ יפה תהא מזמינו לשבת (רש"י).

בביצה (ט"ז א') אמרו עליו על שמאי הזקן, שכל ימיו היה אוכל לכבוד שבת, מצא בהמה נאה, אומר זו לשבת וכו', אבל הלל מדה אחרת היתה לו, שכל מעשיו לש"ש. ופירש"י, בוטח שתזדמן לו נאה לשבת.

אבל בכיאר הגר"א בש"ע בס' רל"א, על מש"ש בשו"ע ואמרו חכמים כל מעשיך יהיו לש"ש, שאפילו דברים של רשות וכו' יהיו כולם לעבודת בוראך, כתב וז"ל, פ"ב דיו"ט, אבל הלל וכו'. ואמרו (ויק"ר פל"ד ג') שהיה הולך למרחץ ואמר אני הולך לדבר מצוה (לגמול חסד עם הדין אכסניא) וכמ"ש בפ"ד דשבת (ג, ב) הלל אומר רוחץ אדם לפניו ידיו ורגליו בשביל קונו, שנאמר (משלי ט"ז) כל פעל ה' למענהו, עכ"ל.

והיינו דשמאי והלל שניהם לדבר אחד נתכוונו, שלא לאכול סעודה של רשות, הלכך אכל שמאי כל ימיו לכבוד שבת. ואילו הלל אכל בכנות עבודת הבורא, לגמול חסד עם הדין אכסניא.

אגב. בגמ' ביצה שם מסיק, ב"ש אומרים, מהד שביך לשבתך. ופירש רש"י, מאחד בשבת שלך תן לכה לשבת הבאה. והנה במוצי"ש מקמין האישי ידו לפני הנר [בברכת מאורי האש] ואילו בע"ש האשה (לפי מנהג אשכנז שהביא הרמ"א בס' רמ"ג ס"ה) פותחת ידיה לפני הנר, רמז למ"ש מהד בשבתא לשבת שכל ימות השבוע צריך האישי לקמין ולכנוס לצורך השבת והאשה תפזר ותוציאם לכבוד שבת.

ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך (ב, ט).

ששת ימים תעבד – פירשו המפרשים רשות.

ונראה פי', זו נתינת רשות לאדם לעבוד, דאלא"ה מי הרשהו לעשות בעולם ככתוך שלו, ואמר אה"כ ובלבד שביום השביעי תשובת שבוה הנך מודה כי הקב"ה הוא הבעלים. וז"ש המפרשים עה"פ (בראשית ב, ג) אשר ברא אלקים לעשות ר"ל לעשות האדם תקונים וחדשות כבריאה (א.ה. עי' אוה"ח עה"פ ששת ימים תעשה מלאכה לה, ב) ודו"ק).

ונראה עוד, כי זהו הטעם למילה בשמיני דאיתא (ויק"ר פכ"ז, י) שהטעם הוא כדי שיעבור עליו שבת. והענין כמ"ש בתנחומא פ' תזריע עה"פ ביום השמיני ימול בשר ערלתו, ששאל הקיסר לר' עקיבא מה משובח יותר מעשה המקום או מעשי בני אדם (ונתכן על המילה), והשיב לו ר"ע מעשי בנ"א, והביא ראיה מגלוסקאות שיפים יותר משבלים. וא"כ המילה באה להשביח מעשי הקב"ה וצריך ע"ז רשות, ולכן צריך שיעבור עליו מקודם שבת שבו שובתין ישראל ומעידין על בעלות הקב"ה על העולם ושוב מורשים למול אותו.

וזהו שורש ענין כה בני ישראל לתקן ולהדש בעולם כמו שהאר"ך בנפשה"ה ובשל"ה ברוממות נשמות ישראל. ולכן המילה שרש קדושת ישראל שבה מראים כה מעשי בנ"א כמ"ש ר"ע.

ויום השביעי שבת לה' אלהיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך עבדך ואמתך ובהמתך ונרך אשר בשעריך (כ, י).

הנה מכל פסוקי התורה משמע שמנוחת יום השבת היא מנוחה לה' כמ"ש לקמן (לא, טו) ששתי ימים יעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון קדש לה', ובויקרא (כג, ג) ששתי ימים תעשה מלאכה וביום השביעי שבת שבתון מקרא קדש כל מלאכה לא תעשו שבת הוא לה', ובש"ד. ואילו בנוסח התפילה משמע דמנוחת שבת היא מנוחה לאדם כפשוטו, כמ"ש המניה לעמו ביום שבת קדשו, כי בם רצה להניח להם וכו'.

והענין, כי רצון הקב"ה להניח לעמו אך המנוחה עצמה יש בה סכנה לאדם, וכמ"ש רז"ל (ב"ר לג, ו) עה"פ ולא מצאה היונה מנוח לכף רגלה, שאלו מצאה לא חזרה. וכן איתא באיכה, היא ישבה בגוים לא מצאה מנוח. משא"כ המנוחה לש"ש לזכר למעשה בראשית וליציאת מצרים, שאני.

והנה כתב רש"י (בראשית ב, ב ו"כ בתום' סנהדרין לה, א ד"ה הצבחה), ד"א מה היה העולם חסר, מנוחה. באה שבת באה מנוחה, ע"כ. והיינו, כי בשבת פעל וברא את המנוחה. שענין המנוחה אין סוף ענינו, העדר מורה ומלאכה גרידא. אלא הוא ענין חיובי של מרגוע המרומז בשם מנוחה ודו"ק. והנה באומות העולם כתיב יום ולילה לא ישבותו, ואילו ישראל רצה הקב"ה להניח להם ונתן להם השבת להיות הם נחים לשמו יתברך וממילא יהיה להם מנוחה [וכעין מה שאנו מקיימים מצוות התורה מפני גזירת מלך וממילא סוף השכר לבוא] (א.ה. ע"י בדרשות בית ישי מאמר השבת והמשכן).

כבר את אביך ואת אמך למען יארכו ימך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך (כ, יב).

בקידושין (ל"א א') הקדים הקב"ה כיבוד אב וכיבוד אם כו' הקדים הקב"ה מורא אם למורא אב, ע"ש הטעם.

וי"ל עוד, כי עיקר מצות כבוד אב"א שייך בזקנותם מאכיל ומשקה וכו', וארז"ל (ערכין יט, א הובא בפירש"י פ' בחוקות) סבא כביתא פאהא כביתא, סבתא כביתא סימא כביתא. וא"כ עיקר הקושי הוא לכבד דהיינו לשרת את האב הזקן. משא"כ מורא שייך יותר בילדותו של האדם ואז דבוק יותר באמו ואין לו מורא ממנה ודו"ק.

כבר את אביך ואת אמך למען יארכו ימך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך (כ, יב).

מטו משמיה דהגר"ה שנסאל מאחד שצוהו אביו לבוא אליו, ושאל כיון דקיי"ל כיבוד אב משל אב, ואינו חייב להוציא הוצאות עבור זה, א"כ יפטר מליך דצריך להוציא ממון בשביל הנסיעה לאביו, והשיב מרן הגר"ה שילך רגלי וחינו שההוצאות הם לצורך עצמך.

ונראה דתלי באשלי רברבי, דהנה אמרינן בפרק מי שהחשיך (קנה, ב) לגבי כלי זכוכית שע"ג בהמה שמצמערת בהן, דלהניה ע"ג כרים וכסתות אסור דמבטל כלי מהיכנו. וא"כ מה יעשה דהא להשאירם אסור משום צעב"ה ולשבור אינו חייב דצעב"ה במקום הפסד מותר (ע"י רמ"א אבה"ע ה, יד) ולהניח ע"ג כלי אף במקום הפסד אסור, וכתב רש"י שיניח ע"ג כרים, דצעב"ה דאורייתא דוחה איסור שבות. וע"ש ברמב"ן שנחלק עליו וז"ל, פרש"י וכו', ואינו מהווה לי שאין אומרים יבא דאורייתא וידחה דרבנן שלא לצורך והכא איפשר שיתיר חבלים ויפלו שקים, ואף על גב דמצטרו זיקי מוטב שיפסדו, ואל יצטערו בעלי חיים ואל יבטלו כלי מהיכנו שהוא אסור, (וע"י הז"א).

ובא"ש (פכ"א שבת הל' י) כתב בדעת רש"י, דאם יניח כרים וכסתות תחת משאות גדולות הרי מבטל כלי מהיכנו, יניח ע"ג בהמה, הרי צעב"ה דאורייתא, יתיר השקים ויפלו, הרי משתברין ואיכא הפסד מרובה ובמקום פסידא שרי צעב"ה, א"כ שרי להניח ע"ג בהמה. וא"ת איכא צעב"ה ולידחי לביטול כלי מהיכנו ויבטל כרים וכסתות ויניח, הלא מצי להציל ע"י פסידא ובמקום הפסד לא שרי לבטל כלי מהיכנו. וכתב דלכן הדין שיעשה מה שהיה עושה בחול, דאם בחול היה פורק בידיו או שהיה מניח כרים תחתיהן אבל לא היה מוצער בע"ה, לכן עושה כן גם עכשיו ומניח כרים וכסתות תחת המשאות.

ומבואר בדבריו דלא אמרינן דישבור הכלים ועי"ז ינצל מאיסור צעב"ה, דאינו חייב לעשות עיצה להפטר. ולפ"ז ה"ה הכא דלהלכתו לצורך כיבוד אב, ודרך הליכה כזו לעשות בנסיעה ולהוציא ממון, וכיון דכיבוד אב משל אב אינו חייב, והא דיכול לילך ברגל הוי עיצה ואינו חייב לעשותה וא"כ לא חשיב ההוצאות לצורך עצמו, אבל לדברי הרמב"ן אה"נ דצדקו דברי הגר"ה ודו"ק.

כבר את אביך ואת אמך למען יארכו ימך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך (כ, יב).

המל"מ בס' דרך מצותיך סוף ח"א תמה על הרמב"ן שמנה כבוד אב"א מצוה אחת מ"ש מנתינת מעשר ללוי ולעני שמנאן כשתי מצוות. ונ' לפמ"ש בס' ברכת שמואל (יבמות ג, ב) דכבוד אב"א אינה מצוה שבין אדם לחברו אלא בין אדם למקום שאין תכלית המצוה מובת האב והאם אלא התכלית היא מדת הכרת הטובה של הבן ונמצא סיבת המצוה בבן ולא באב ואם ולכן נחשבת מצוה אחת. משא"כ בנתינת מעשר ללוי ולעני דהתם התכלית קבלת המקבלים וכמשא"כ כי אין לו חלק ונחלה עמך ולכן מנאן כשתי מצוות.

כבר את אביך ואת אמך למען יארכו ימך על האדמה אשר ה' אלהיך נתן לך (כ, יב).

במשלי (ל, יז), עין תלעג לאב ותבוז ליקהת אם יקרוה עורכי נחל ויאכלוה בני נשר. ופירש"י, יבא העורב שהוא אכזרי על בניו ויקרוה ולא יאכלנה ולא יהנה בה, ויבא נשר שהוא רחמני על בניו ויאכלנה ויהנה בה. והנה המזלול כביבוד אב"א הוא מעזי פנים, א. שמוען שרחמייהם הם במבע ולכן אי"צ להחזיק להם טובה על כך. ב. שמוען דלטובת עצמם הם מתכוונים. ועי"ז אמה"כ שא"ז מופת, שאין רחמי האב במבע מוחלט שהרי יש בע"ה אכזריים על בניהם כעורב, ויש שהוא דואג לבניו ומוסר נפשו עליהם כנשר, וכמ"ש רש"י עה"פ כנשר יעיר קינו וגו'. ובאופ"א י"ל, דהזלזול כביבוד אב"א נגרם ע"י ב' פנים, א. מי שהוריו נתאכזרו אליו. ב. מי שהוריו פינקוהו יתר על המידה. וכנגד זה אמר יקרוה עורכי נחל נגד האכזרים על בניהם ויאכלוה בני נשר נגד המפונק.

עניני שבת

מקידוש להבדלה שצריך נמי אכסא, שאני קידוש דלא יצא יד"ה בתפילה לפי שאין בה הזכרת יצי"מ, משא"כ בהבדלה. ומה שדחה המנ"ח ראי' זו דהוק ואכמ"ל. ועוד דהוק להרמב"ם שהרי אי' בספרי הביאו הרמב"ן שמור בלב זכור כפה (הביאו המנ"ח) והנה בזכור לא הזכיר המעם של יצי"מ רק המעם של מעשה בראשית וכנ"ל. וע"כ צ"ל דדין ההזכרה הוא מהל' מצות זכירת יצי"מ. ודו"ק.

שם במנ"ח נסתפק לומר שהמקדש במקום סעודה שלא בכונה למ"ד מצות צריכות כונה יחזור ויקדש שלא במקום סעודה, כי הקידוש דרבנן כבר יצא דמצות דרבנן א"צ כונה ע"ש.

ואיני יודע מהו סה, דאמו ב' קידושים יש לנו קידוש דאורייתא וקידוש דרבנן ויוצאים שניהם כב"א, אתמהה. אלא הגדר הוא דרבנן הוסיפו תנאי בקידוש שהוא צריך להיות במקום סעודה, ואם עשה קידוש במקום סעודה בלא כונה אין כאן קידוש כלל אף לא קידוש דרבנן, וז"פ.

שם במנ"ח כ' שאם לא קידש כל היום והגיע בין השמשות חייב לקדש ואינו יוצא כמה שיבדיל כי הם ב' מצוות, דומיא דק"ש שהרית וערכית להרמב"ם שמנאן מצוה אחת אע"פ שהם ב' ה"נ כן. ותמוה דאפי' את"ל כן אבל הרי כ' בעצמו שהמצוה מה"ת היא לומר דברים בכניסה ויציאה ואם עכשיו עומד ביציאה מה יתן ומה יוסף בריבוי דברים, ומאן מפים שהם קידוש והבדלה ולא הבדלה ב"פ. ובפרט למה שהביא בעצמו בשם המג"א דאפשר להבדיל סמוך לזמן יציאת השבת מבעו"י ודאי הוי זה הבדלה ולא קידוש.

ובאמת ל"ד כלל לקידוש דהכא המצוה כמ"ש ההנך להבדיל יום השבת משאר הימים שלפניו ושלאחריו, וא"כ הזמן של קידוש והבדלה הוי רק היכ"ת, שא"א להבדילו אלא באותה שעה שהוא סמוך לימי החול אבל אי"ז זמן על המצוה לומר שאז מתחייב.

[ובאמת לפי גדר זה יל"ע בכלל במ"ש הפוסקים שמקדש והולך כל היום, היכן כאן ההבדלה מימים שלפניו אם מקדש באמצע היום? ושמה י"ל דאח"כ דפרט זה שכ' ההנך להבדילו משאר הימים לא קיים אבל עדיין יש בידו שאר הפרטים שכ' ההנך זכר היום וגדולתו ומעלתו].

והנה במנ"ח תמה למ"ד הבדלה דאורייתא מ"ש קידוש דמזכיר בה יצי"מ והבדלה אינו מזכיר בה. אמנם למ"ש דמצוה אחת היא הדבר פשוט, דהרי כבר הזכיר יצי"מ בהזכרה של קידוש ולמה לו לחזור ולשנותה בהבדלה משא"כ להבדילו מימות החול זה ע"כ צריך לעשות ב' פעמים א' בליל שבת להבדילו מיום שלפניו וא' במוצ"ש להבדילו מיום שלאחריו.

בקובץ שעורים ח"ב סי' ל"ג אות ב' כתב, מצינו דבר נפלא שהמחשבה פועלת על המציאות, כפ' כמה מדליקין דהמסתפק משפופרת שהקצה אותה כמחשבתו לנר חייב משום מכבה ואילו לא הקצה אותה אינו חייב משום מכבה, דע"י הקצאתו ומחשבתו נחשב השמן שבשפופרת כאילו היה בתוך הנר. וע"ש מה שלמד מזה.

אבל באמת אינו ראייה ואין כל תימה בדבר. כי גדר כל מלאכות שבת אינו תלוי במעשה הגשמי אלא בשם הדבר. [ומשום זה נ' פשוט דמותר לאכול עוגה שיש עליה אותיות (מלבד כל המעשים שנאמרו בזה, ויש להוסיף עוד דאין מוחק אלא מכין מקום לכתובה אבל במכלל הכל אי"ז מוחק כלל) דאין כאן מעשה מחיקה אלא מעשה אכילה וכדרך שכתב הרשב"א לענין בורר לאכול לאלתר שאי"ז מעשה ברירה אלא מעשה אכילה ומשה"ק עליו השי"ג משאר מלאכות לק"מ דהתם לא בטל שם המלאכה ע"י אכילתו לאלתר משא"כ כאן]. ולא מלאכות שבת בלבד אלא כל דיני התורה אין תלויין במציאות הגשמית אלא בשם.

למעשה בראשית השבת ענין כפ"ע אבל מצד הזכר ליציאת מצרים השבת הוא מכלל מקראי קדש והוא תהלה לכל שאר מקראי קדש ודו"ק. ובה יש ליתן טעם מפני מה בדברות הראשונות נזכר טעם מעשה בראשית ובאחרונות יציאת מצרים. כי הרי בדברות הראשונות הרי עוד לא הזכיר כלל ענין הימים טובים ומקראי קדש משא"כ כפ' ואתהנן שכבר ניתן להם לישראל כפ' אמור ופ' פיהם פרשת המועדות והזכרה שבת בכללם הוסיפה שם תורה המעם שנתחדש בשבת משום זכר ליצי"מ. ולפ"ז קרבן מוסף שבת אינה מצד הדין המיוחד של שבת אלא מצד דין מקראי קדש כשאר יו"ט ופשוט].

במנחת חינוך מצוה ל"ב תמה מפני מה צריך להתרות בשבת בשם המלאכה ולא סגי שיתרוהו בלאו דלא תעשה כל מלאכה, ע"ש. ונ' פשוט דזה נכלל בהא דאמרי' [שבת ע, א] הבכירה להלך יציאת, שהי"ב על כל מלאכה כפ"ע כאילו היו שמות נפרדים. א"כ ודאי צריך להתרות על כל מלאכה בשמה, שאי"ז רק היכ"ת של שם מלאכה אלא הרי זה כאילו נכתבו כל הל"ט שמות מפורש בתורה.

וטעם הדבר, וכן בכלל מעם הדין שיש חילוק מלאכות לשבת ואין חילוק מלאכות ליו"ט (מכות כא, ב) הוא, כי איסור מלאכה בשבת אינו איסור גברא לומר דבעינן שהאדם ינוח וישבות ממלאכה. אלא הוא איסור הפצא, דהיינו שרצון התורה שלא יתחדשו על דינו מלאכות בעולם ביום השבת. וא"כ כל מלאכה ענין כפ"ע, משא"כ ביו"ט העיקר שהגברא ינוח לכן כל המלאכות הם רק היכ"ת של עבודה דמיקרי שעשה מלאכה לכן אין חילוק מלאכות ליו"ט.

ובהו יבואר ג"כ דין ריבוי בשיעורים דבשבת חייב עליו ואילו ביו"ט שרי כמ"ש הר"ן (ביצה י"ז א') מהא דאע"פ שאין צריך אלא כוית. והיינו דמצד החפצא ריבוי בשיעורין ודאי מילתא היא אבל מצד הגברא מאי נ"מ הרי בין כך הוא עושה מלאכה ואינו שובת ומה לי שיעורא רבא מה לי שיעורא זוטא.

והענין כי שבת זכר למעשה בראשית היינו זכר למה שהקב"ה שבת ולא הידש דברים בעולם וא"כ הגדר ג"כ שלא נחדש דברים [ובכלל לא שייך בהקב"ה שבייתה ומנוחה מצד העושה רק מצד החפצא דהיינו הכריאה כמובן]. משא"כ יו"ט אינו זכר למעשה בראשית אלא ליצי"מ, היינו שאנו שובתים ונחים מעבודה זכר לחרותנו מעבודת מצרים לכן הוא דין בגברא, ופשוט. ומה"ט נמי לא נאסרה ביו"ט מלאכת אוכל נפש, וכמ"ש הרמב"ן [שבת קי"ז ב'] שלא נאסר אלא מלאכת עבודה, היינו מלאכת עבדים אבל לא מלאכה שגם בן חורין עושה בתוך ביתו, כי אין ענינו אלא שביית ומנוחת האדם. משא"כ בשבת שעיקר הגדר בה שלא לחדש דברים חדשים בעולם, וכענין מלאכת מחשבת אסרה תורה שבארו הפוסקים (עי' ס' אגלי מל) שהוא שלא לחדש דברים חיוביים בעולם אבל לגרום הפסד והעדר כגון כבוי וכדומה שרי מה"ת *.

במנ"ח שם מצוה ל"א תמה על הפוסקים שכתבו שיוצאים יד"ה קידוש דאורייתא בקידוש שבתפלה הרי איתא בפסחים קי"ז שצריך להזכיר יצי"מ בקידוש היום וילף ליה כג"ש למען תזכור את יום צאתך וגו' וכתב הכא זכור את יום השבת וגו' והרי בתפלת ליל שבת אין זכר ליצי"מ.

ונ' דל"ק מ דאי"ז דין בקידוש אלא הוא דין במצות זכירת יצי"מ, דהיינו שמוצה זו יש לה פרטים וזמנים להזכרה ואחד מהזמנים הוא בקידוש של שבת. ולא דמי להזכרת ברית ותורה שהביא המנ"ח שזה דין כבהמ"ו, שהרי שם אין מצוה כפ"ע להזכיר ברית ותורה, אבל כאן יש מצוה כפ"ע ושייך שפיר לומר כמ"ש, ואם קידש בשבת ולא הזכיר יצי"מ ידי קידוש יצא אלא שחיסר במצות זכירת יצי"מ.

[ובהו א"ש מה שמנה הרמב"ם רק מ"ע אחת לזכור יצי"מ ולא מנה זכירת כל יום למצוה כפ"ע וזכירת ליל פסח כפ"ע, ותמהו ע"ז (עי' מג"ה שם וקרא אורה ברכות ואו"ש), ולמש"כ א"ש כי הכל חלקי מצוה אחת. ועמ"ש פ' אמור עה"פ מקרא קדש. אמנם מה שדחקו להרמב"ם לפרש כן הוא ראיית המג"א מהגמ' ברכות ל"ג אע"ג דקדיש בצלותא מקדש אכסא אף הבדלה נמי אע"ג דמבדיל בצלותא מבדיל אכסא וכי'. ואי נימא דדין הזכרת יצי"מ בקידוש הוי מדיני הקידוש א"כ מאי ראייה

* אולם ז"פ דשבת לא גרע מיו"ט ויש בה' הדברים, זכר למעשה בראשית וגם זכר ליציאת מצרים. ובאמת בדברות הראשונות כפ' יתרו נתנה תורה המעם לשבת משום זכר למעשה בראשית ואילו כפ' ואתהנן משום זכר ליציאת מצרים, והיינו כנ"ל שהם ב' ענינים בשבת. והנה מצד הזכר למעשה בראשית הרי שבת הוא ענין כפ"ע בלא שום שייכות לשאר יו"ט אבל מצד הזכר ליציאת מצרים הרי השבת בכלל שאר מקראי קדש. ובהו יבואר הנוסח בקידוש היום, אשר קדשנו וגו' ושבת קדשו ובאבהו וברצון הנחילנו זכרון למעשה בראשית כי הוא יום תהלה למקראי קדש זכר ליציאת מצרים. היינו כי מצד הזכר